

De vreugde van Stockhausen

From: Het Parool, January 3rd 2007 (Photo: Geert Snoeijer)

Het lijkt een sprookje, twee jonge Nederlandse harpistes die in de Dom van Milaan een nieuw werk van Stockhausen ten doop houden, het vervolgens op cd zetten, en binnenkort in het Concertgebouw de Nederlandse première verzorgen.

Als ze burens hadden gehad, waren die zeker knettergek geworden. Gelukkig wonen de Zaanse harpistes Marianne Smit (22) en Esther Kooi (21) samen in een vrijstaand huis waar ze naar hartelust kunnen studeren. Van begin januari tot eind juni 2006 hebben ze elke dag urenlang aan één en dezelfde compositie gewerkt. Geen welluidend stuk van Mozart of Händel, maar een doorwrocht werk van Stockhausen voor twee harpen, Freude.

In deze splinternieuwe compositie schrijft de eigenzinnige Duitse componist allerlei alternatieve speeltechnieken voor. Zo worden de harpsnaren niet alleen getokkeld, maar ook gewreven, met de handpalm geslagen en met een plectrum in trilling gebracht. Op gezette tijden moeten de twee instrumentalisten al spelend regels uit een pinksterhymne zingen. Dat was harpistes Smit en Kooi niet van tevoren verteld, maar enkele zanglessen boden uitkomst.

Tijdens de intensieve voorbereidingsperiode hebben de harpistes twee keer tien dagen in Duitsland doorgebracht om met de meester zelf te repeteren. Stockhausen woont op veilige afstand van de buitenwereld in het dorpje Kürten, een kuuroord dertig kilometer ten noordoosten van Keulen.

"We hebben daar bijna als kloosterlingen geleefd", vertelt harpiste Marianne Smit. "We repeteerden zes uur per dag met Stockhausen, daarna twee uur zonder hem om zijn laatste veranderingen rustig door te nemen. Eén keer per dag at hij met ons. Verder was er geen radio, TV of krant, alleen internet. Ach, we hadden genoeg om met elkaar te bespreken, en er was toch geen tijd om iets te ondernemen. Stoom afblazen, dat was het enige waar we behoefte aan hadden."

De lange repetities met de perfectionistische componist eisten meteen hun tol in de vorm van blaren. Harpiste Esther Kooi: "Toen we de eerste avond de blaren op onze vingers wilden doorprikken, merkten we dat we geen naald of speld bij ons hadden. We hebben het hele gasthuis doorzocht en even overwogen om het grote keukenmes te gebruiken, haha. Uiteindelijk hebben we de volgende dag van Stockhausen zelf een speld gekregen."

Smit en Kooi studeren allebei aan het Conservatorium van Amsterdam. Om aan dit bijzondere project te kunnen meewerken, hebben ze in overleg met hun docenten en de directie een aangepast studieprogramma gekregen. Stockhausen nam een zeker risico toen hij met dit onbekende duo in zee ging. Hij had de jongedames niet van tevoren horen spelen. Het contact was gelegd door fluitiste Kathinka Pasveer, tante van Marianne en naaste medewerkster van Stockhausen.

Kennelijk is de samenwerking hem goed bevallen. In zijn programmatoelichting noemt hij de twee Nederlandse studentes 'wahre Idealistinnen'. Hij voegt er aan toe dat hij tijdens het compositieproces zoveel vreugde beleefde, dat hij de oorspronkelijke titel Pflingsten (Pinksteren) alsnog verving door Freude.

HARPIST MARIANNE SMIT

Op 7 juni vond de eerste uitvoering plaats in de Dom van Milaan. Stockhausen zat zoals gebruikelijk achter het mengpaneel (het geluid van de harpen en de zangstemmen wordt versterkt). Nadat de harpen door een priester gezegend waren, verschenen Smit en Kooi geheel in het wit voor het altaar, waar hun instrumenten met toestemming van de bisschop waren opgesteld.

Nee, met een bruiloftsritueel of een engelenprocessie had dit niets te maken. Wit is de favoriete kleur van Stockhausen, zoals blijkt uit zijn eigen kledingkeuze. "Eigenlijk was een witte jurk tegen onze principes", merkt harpiste Esther Kooi op. "We willen juist af van het meisjesimago dat nog steeds aan ons instrument kleeft. Harp is voor iedereen, ook voor jongens."

Er volgden een tweede uitvoering in Italië, later in juli nog één in Kürten tijdens Stockhausens jaarlijkse zomercursus, en ten slotte een uitputtende cd-opname in een Keulse studio. Daarna waren de harpistes echt aan vakantie toe.

Marianne Smit: "We hebben één maand geen harp aangeraakt, heerlijk. En na de zomer hebben we de partituur bewust in de kast gelaten. Hoe leuk en leerzaam dit project dan ook geweest is, we willen ander repertoire blijven spelen."

Binnen enkele weken gaat het duo zich weer op de muziek van Stockhausen toeleggen. De Nederlandse première van *Freude* staat gepland voor 21 april, in het kader van de Zaterdagmatinee. Stockhausen komt dan naar het Concertgebouw om de uitvoering in goede banen te leiden.

Een kenner omschreef ooit de muziek van Karlheinz Stockhausen (78) als "Teutoonse exactheid gecombineerd met anarchistische kloten". Om het eerbiediger te formuleren: de eigenzinnige Duitse componist is tegelijk een pietje-precies en een hemelbestormer. Al ruim een halve eeuw werkt hij gestaag aan een omvangrijk oeuvre waarin compositorisch vernuft, verbeeldingskracht, mysticisme en groetheidswaanzin elkaar in evenwicht houden.

In de vroege jaren vijftig stond Stockhausen samen met de Belg Karel Goeyvaerts en de Fransman Pierre Boulez aan de wieg van het integraal serialisme, een streng compositorisch systeem waarin alle muzikale parameters volgens getalsmatige reeksen zijn geordend. Daarnaast verdiepte hij zich in de elektronische muziek, die toen nog in de kinderschoenen stond. Dit leverde baanbrekende composities op, zoals *Gesang der Jünglinge*. Een andere mijlpaal, deze keer akoestisch, was *Gruppen*, een complex werk met drie verschillende orkesten die elk in een eigen tempo spelen.

In de jaren zeventig nam Stockhausens muziek een kosmisch karakter aan. Een logische ontwikkeling voor een mystiek ingestelde componist die in alle ernst beweert zijn opleiding op Sirius te hebben genoten.

Tussen 1977 en 2004 werkte hij ononderbroken aan het 'Gesamtkunstwerk' *Licht*, een reeks van zeven avondvullende opera's (één voor elke dag van de week) met aartsengel Michael, Eva en Lucifer in de hoofdrollen. Stockhausen hoopt het dertig uur durende ritueel volgend jaar integraal te laten opvoeren, ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag. Sommige delen zijn al in première gegaan. Berucht is bijvoorbeeld het 'Helikopter Strijkkwartet' uit Mittwoch, waarin de uitvoerenden in vier helikopters boven de concertzaal rondcirkelen.

Sinds 2005 wijdt Stockhausen zich aan een nieuw megaproject getiteld *Klang*. Hij wil de 24 uren van de dag muzikaal uitbeelden, met voor elk uur een andere bezetting. Tweede in de reeks is *Freude*, geschreven voor de Nederlandse harpistes Esther Kooi en Marianne Smit.

Terwijl Stockhausen binnen de klassieke muziekwereld als een buitenbeentje geldt, heeft hij daarbuiten talrijke jazz- en popmuzikanten beïnvloed, van Miles Davis tot Bjork en van Frank Zappa tot Paul McCartney. Hij figureert zelfs op de cover van het Beatles-album *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, als vijfde van links op de achterste rij.

By MICHEL KALHIFA

This article was downloaded from www.mariannesmit.com, website of Dutch harpist Marianne Smit